שלושת **קראי** [מקראות] הללו ("קרבנו") **למה לי?** ומשיבים: "**קרבנו**" כלשון המיעוט באה להורות כי דווקא על קרבנו הוא סומך, **ולא** סומך על **קרבן חבירו. "קרבנו"** — דווקא על קרבן של ישראל הריהו סומך, **ולא** על **קרבן של גוי. "קרבנו"** — **לרבות כל בעלי קרבן** (השותפים בקרבן) לענין **הסמיכה**, שכולם צריכים לסמוך על קרבנם, ואין יוצאים בסמיכה שסומך אחד מהם עבור כולם.

א שנינו במשנה **שהיורש סומך** על קרבנו של מורישו. ובענין זה **תני** [שנה] **רב חנניה קמיה** [לפני] **רבא** את דברי משנתנו כך: **היורש אינו סומך** על קרבנו של מורישו, וכן **היורש אינו מימר** (מחיל דין תמורה) בקרבנו של מורישו. תהה על כך רבא, **והא אנן תנן** [והרי אנו שנינו במשנתנו] שלא כדברים הללו, אלא **שהיורש סומך** על קרבן מורישו, **ומביא את נסכיו** של אותו קרבן, **ומימר** בקרבנו של מורישו! **אמר ליה** [לו] רב חנניה לרבא, האם עלי **איפכאי** [להפוך] את גירסת המשנה ששניתי, ולומר בה כי היורש סומך והיורש מימר? **אמר ליה** [לו] רבא בתשובה: **לא**, אינך נצרך להפוך את גירסת המשנה, שכן **מתניתין מני** [משנתנו זו שאתה שנית, כשיטת מי היא]? כשיטת **ר' יהודה היא, דתניא** [שכן שנויה ברייתא]: **היורש סומך, היורש מימר.** ואילו **ר' יהודה אומר: היורש אינו סומך, היורש אינו מימר.** ומבררים: **מאי טעמא** [מה טעם, מה מקור שיטתו] זו של **ר' יהודה?** ומסבירים: לענין הסמיכה הריהו דורש את הכתוב "**קרבנו**" למעט: דווקא על קרבנו הוא סומך, **ולא** סומך על **קרבן אביו.** ואילו לענין שאין היורש ממיר, הריהו **יליף** [למד] בהיקש את הדין הנוגע **לתחלת הקדש** (מעשה התמורה, שמחיל הקדש על בהמת החולין) **מהדין** הנוגע **לסוף הקדש** (מעשה הסמיכה, הנעשה לאחר שכבר הוקדשה הבהמה). **מה סוף הקדש — היורש אינו סומך, אף תחילת הקדש — היורש אינו מימר. ורבנן** [וחכמים] הסבורים שיורש סומך ויורש ממיר, מה מקור שיטתם? לענין התמורה — שאמר הכתוב בדין התמורה לשון ריבוי "**המר ימיר**" ("ואם המר ימיר בהמה בבהמה והיה הוא ותמורתו יהיה קודש". ויקרא כז, י), שבאה **לרבות** לענין התמורה אף **את היורש** שממיר בקרבן מורישו. **ואילו** לענין שהיורש סומך, **יליף** [למד] היקש הדין הנוגע **לסוף הקדש** (סמיכה) **מהדין** הנוגע **לתחילת הקדש** (תמורה): **מה תחלת הקדש — יורש מימר, אף סוף הקדש — יורש סומך. ושואלים: ורבנן** [וחכמים] **האי** [מיעוט זה] "**קרבנו**" שר' יהודה למד ממנו למעט את היורש מסמיכה על קרבן מורישו, **מאי עבדי ליה** [מה הם עושים, לומדים בו]? **ומשיבים: הם למדים מכתוב זה: "קרבנו" — ולא קרבן גוי, "קרבנו" — ולא קרבן חבירו, "קרבנו" — לרבות כל בעלי קרבן לסמיכה. ושואלים מצד שני: ור' יהודה,** שלמד מ"קרבנו" למעט את היורש, מנין הוא לומד את הדברים הללו? **ומשיבים:** הלכה זו שיש **לרבות כל בעלי קרבן לסמיכה — לית ליה** [אין לו], אין הוא מקבל. **ואי נמי אית ליה** [ואם גם כן תאמר כי יש לו, הריהו מקבל] הלכה זו, אפשר לומר כי את המיעוט ביחס **לגוי וביחס לחבירו** שאינם **סומכים,** לדעת **ר' יהודה מחד קרא נפקא** [ממקרא אחד הוא יוצא, נלמד].

מסורת הש"ס

א. תו"כ ויקרא ג, ב.
ב. ערכין ב,א (כל הסוגיה). תמורה ב,א.
ג. תו"כ ויקרא ג, ב.
ד. שם.
ה. שם ויקרא כז, י.
ו. ערכין ב,א. תמורה ב,א.

גרסות

חנניה יש בכת"י: **חנינא.**
דרבא בכת"מ: **דרבה.**
יורש אינו מימר בכת"מ: **ואינו מימר.**
והא אנן יש בכת"י: **א"ל והא אנן.**
אמר ליה לא מתניתין יש בכת"י: **א"ל מתניתין.**
תחילת הקדש יורש אינו מימר בכת"מ: **תחת הקדש יורש אינו סומך ואינו מימר.**
המר ימיר בכת"מ: **ואם המר ימיר.**
סוף הקדש יורש סומך בכת"מ: **סוף הקדש יורש מימר וסומך.**

קָרְאֵי לָמָה לִי? — א"קָרְבָּנוֹ" — וְלֹא קָרְבַּן חֲבֵירוֹ, "קָרְבָּנוֹ" — וְלֹא קָרְבַּן גּוֹי, "קָרְבָּנוֹ" — לְרַבּוֹת כָּל בַּעֲלֵי קָרְבָּן לִסְמִיכָה.

א "הַיּוֹרֵשׁ סוֹמֵךְ". תָּנֵי רַב חֲנַנְיָה קַמֵּיהּ דְּרָבָא: יוֹרֵשׁ אֵינוֹ סוֹמֵךְ, יוֹרֵשׁ אֵינוֹ מֵימֵר. וְהָא אֲנַן תְּנַן: הַיּוֹרֵשׁ סוֹמֵךְ, וּמֵבִיא אֶת נְסָכָיו, וּמֵימֵר! — אֲמַר לֵיהּ: אֵיפְּכָאי? — אֲמַר לֵיהּ: לָא, מַתְנִיתִין ב מָנִי? רַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּתַנְיָא: יוֹרֵשׁ סוֹמֵךְ, יוֹרֵשׁ מֵימֵר. ג רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: יוֹרֵשׁ אֵינוֹ סוֹמֵךְ, יוֹרֵשׁ אֵינוֹ מֵימֵר. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה? ד "קָרְבָּנוֹ" — וְלֹא קָרְבַּן אָבִיו, וְיָלִיף תְּחִלַּת הֶקְדֵּשׁ מִסּוֹף הֶקְדֵּשׁ, מַה סּוֹף הֶקְדֵּשׁ יוֹרֵשׁ אֵינוֹ סוֹמֵךְ, אַף תְּחִילַּת הֶקְדֵּשׁ יוֹרֵשׁ אֵינוֹ מֵימֵר. וְרַבָּנַן? ה "הָמֵר יָמִיר" — לְרַבּוֹת אֶת הַיּוֹרֵשׁ, וְיָלִיף סוֹף הֶקְדֵּשׁ מִתְּחִילַּת הֶקְדֵּשׁ, מַה תְּחִלַּת הֶקְדֵּשׁ יוֹרֵשׁ מֵימֵר, אַף סוֹף הֶקְדֵּשׁ יוֹרֵשׁ סוֹמֵךְ. וְרַבָּנַן הַאי "קָרְבָּנוֹ" מַאי עָבְדִי לֵיהּ? "קָרְבָּנוֹ" — וְלֹא קָרְבַּן גּוֹי, "קָרְבָּנוֹ" — וְלֹא קָרְבַּן חֲבֵירוֹ, "קָרְבָּנוֹ" — לְרַבּוֹת כָּל בַּעֲלֵי קָרְבָּן לִסְמִיכָה. ו וְרַבִּי יְהוּדָה? לְרַבּוֹת כָּל בַּעֲלֵי קָרְבָּן לִסְמִיכָה לֵית לֵיהּ, וְאִי נַמִּי אִית לֵיהּ, גּוֹי וַחֲבֵירוֹ מֵחַד קְרָא נָפְקָא,

קרבנו — דתלת "קרבנו" כתיבי בעניינא דסמיכה (ויקרא ג), שלשה מייתיו דריש להו התם לדרשא אחרינא, ושלשה דריש הכא. ולא הבכור — טעון סמיכה. מעשר — שמקדש לפניו ולאחריו, כדאמר (בכורות ס,ח): קרא לתשיעי עשירי וכו'. איכא למיפרך — דלא הוו צריכי קראי, דאפילו לא מיעט רחמנא מ"קרבנו" — לא מצית יליפת משלמים. מה לשלמים — בדין הוא דטעונים סמיכה, שכן טעונין תנופת חזה ושוק. תאמר בגלו — דאין טעונין תנופה, ולמה לי קראי? ודאי לא צריכי קראי — אלא אסמכתא בעלמא, אלא עיקר קראי למה לי, הואיל ואסמכתא מיהו? ולא קרבן חבירו — שאין אדם סומך על קרבן חבירו. ולא על קרבן גוי — דסמיכה בנעלים בעינן. כל בעלי קרבן — מי שיש לו חלק בקרבן — סומך עליו. ורבי חנניה אמר ליה איפכאי — כלומר, דאתני "יורש סומך ויורש מימר", כי היכי דלא תקשה ליה מתניתין. אמר ליה לא צריכת — דמתניתא דתני "אינו סומך ואינו מימר" — רבי יהודה היא. ויליף תחלת הקדש — דהיינו, תמורה שמקדישה תחילה, "מסוף הקדש" — מסמיכה, שהוא סומך בשעת שחיטה, דתכף לסמיכה שחיטה. יורש אינו סומך — כדאמר: "קרבנו" — ולא קרבן גויו. גוי וחבירו מחד קרא נפקא — דזה וזה אינו שלך, ותרוייהו מהאי טעמא הוא, דסמיכה בנעלים בעינן.

רש"י בת"י

ולא קרבן חבירו — [דלא בעי] סמיכה [בשל חבירו]. כל בעלי קרבן — שאם [היה להם בשותפות] קרבן — אחד סומך עליו, ולא [מתחייבי לסמוך] כולם. איפכא — אהפך. הכי גרסינן: מתניתין רבי יהודה היא. תחלת הקדש — תמורה, [דשתא] כשממיר — הוא תחילה להקדישה. [מסוף הקדש] — סמיכה. דמה [סמיכה] אין לאחר סמיכה, דקסבר: אחד [סומך] לכולם. גוי וחבירו — מחד קרא נפקא [דמשלו] — ולא השליח, אין שלוחו של גוי, ואין שלוחו של ישראל.

תוספות

קראי למה לי — פירש בקונטרס: דתלת "קרבנו" כתיבי בשלמים, ב"ויקרא": "ואם מן הצאן קרבנו", "אם כבש הוא מקריב קרבנו", "וסמך ידו על ראש קרבנו". ובתורת כהנים משמע: דא"קרבנו" דעז קאי, והתם לא כתיבי אלא תרי — "ואם עז קרבנו", "והקריב ממנו קרבנו". ושמא, "וסמך ידו על ראשו" חשיב כמו "קרבנו".

תחלת הקדש מסוף הקדש — תמורה מסמיכה. ובנזיר בפרק "בית שמאי" (לא,א) חשיב לתמורה "סוף הקדש", אבל הכא לגבי סמיכה, חשיב "תחלת הקדש". ואית ספרים דגרסי הכא איפכא, ובפרק "הזהב" (בבא מציעא נה,א) נמי קרי תמורה "סוף הקדש", לגבי חילול.

קרבנו ולא קרבן גוי — הא דדרשינן בפרק "כל המנחות באות מצה" (מנחות סא,ב): בני ישראל סומכין, ואין הגוים סומכין, פירשתי שם.

לרבות כל בעלי קרבן לסמיכה לית ליה — פירש בקונטרס: אחד סומך על ידי כולן. ובריש תמורה (ב,א) פירש בקונטרס: דלא סמכי כלל. ויש ספרים שכתוב שם: "מאי טעמא? דלא מייחד קרבן דידהו" — משמע כפירושו. אבל קשה: דלקמן אמרינן: "קרבנו" — לרבות כל בעלי סמיכה. שיכול, ומה תנופה שנתרבתה בשחוטין — מתמעטה במחובריו. סמיכה שלא נתרבתה בשחוטין — אין דין שתתמעט במחובריו! משמע: דאי לאו קרא, הוה אמינא דהוי כתנופה, דאחד מניף על ידי כולן, וכאן נמי אחד סומך על ידי כולן.

עיונים

קרבנו ולא קרבן חבירו... רש"י בסוגיה בערכין (ב,א) פירש כי מדובר באחת משלוש הפעמים שנזכר הלשון "קרבנו" בענין סמיכה בפרשת הקרבת קרבן השלמים שמן הצאן (ויקרא פרק ג). וכן הביאו התוס' לפנינו משמו, ואף פירטו את הכתובים: "ואם מן הצאן קרבנו" (פסוק ו), "אם כשב הוא מקריב את קרבנו" (פסוק ז), "וסמך את ידו על ראש קרבנו" (פסוק ח). אכן העירו תוס' כי בתורת כהנים משמע שהדברים באים כדרשת "קרבנו" האמור בקרבנות שלמים הבאים מן העז (שם פרק ג, פסוקים יב—יז). ואולם תמהו על כך, שהרי בפרשיה זו אין מוזכרים אלא שתי פעמים "קרבנו" ("ואם עז קרבנו", פסוק יב. "והקריב ממנו קרבנו", פסוק יד)! ותירצו, כי אפשר שהאמור באותה פרשיה "וסמך ידו על ראשו" (שם פסוק יג) נחשב כפעם שלישית לאיזכור המלה "קרבנו", שהרי "ראשו" מתייחס לקרבנו.

אכן רש"י בסוגייתנו פירש כי ששה "קרבנו" הם הנזכרים בפרק זה (ואין ציון מראה המקום ברש"י שלפנינו, ויקרא ז, מדברי רש"י אלא מן המדפיסים), כאשר שלושה מ"קרבנו" נדרשים כאן, ושלושה אחרים נדרשים במקום אחר.

ולא קרבן גוי עצם הדין שהגוי המביא קרבן למקדש אינו סומך עליו, כבר נלמד ממה שנאמר בענין הקרבנות "דבר אל בני ישראל.. וסמך" (ויקרא א, ב), ודייקו חכמים: בני ישראל סומכים, ואין הגויים סומכים. ולא נתחדש במיעוט מ"קרבנו" ולא גוי, אלא שאף הכהן המקריב עבור הגוי את קרבנו אינו סומך עליו. ושלא כדין נסכים הבאים עם הקרבן, שאף שהגוי אינו מביא נסכים — מכל מקום מביאים נסכים עבורו משל ציבור, כמבואר בתמורה ב,ב (תוס' מנחות סא,ב ד"ה מצינו. ובערכין ב,ב ד"ה גוי).

אכן העירו אחרונים, כי בסוגיה בתמורה (ב,א) נדרש מיעוט הגוי וחבירו מדין סמיכה מ"קרבנו" אחד, ואילו בסוגייתנו נדרשים הם משני "קרבנו". והסבירו כי לדעת סוגייתנו יש הבדל בין קרבן חבירו לקרבן הגוי. שכן בקרבנו של ישראל, נקרא הישראלי בעליו של הקרבן (שהרי הקרבן מרצה עליו), ומשום כך יש מקום לקרוא לקרבן זה "קרבן חבירו" כאשר אחר הוא הסומך עליו. אבל בקרבנו של הגוי, שאין הוא בן ריצוי, אין הקרבן נקרא על שמו, ולכך אין הקרבן בכלל "קרבן חבירו" כלל. ולכך נדרשים אנו לכתוב נוסף כדי למעט את קרבן הגוי (נתיבות הקודש).

היורש סומך יש מן האחרונים שפירשו בטעם הדבר, שכיון שכאשר היורש צריך לאותו קרבן כדי לכפר על חטאת עצמו הריהו מתכפר כפרה מסויימת בקרבן אביו (ויעויין זבחים ה,ב—ו,א בשיטות בענין כפרת היורש בקרבן מורישו), לכך הריהו סומך על קרבן זה, שהריהו כבעלי הקרבן, ועוד, שכיון שהיורש הינו בעליו הממוניים של הקרבן, הריהו אוכל את בשרם. ומשום טעם זה, אף מביא היורש נסכים, ואפילו לא יירשם ממורישו. ולטעם זה אף היורש את אמו או את הסומא, הגם שבמורישיו לא חל דין הסמיכה, הריהו סומך מצד עצמו (מנ"ח). ויש מהאחרונים שהסתפקו בחיוב הסמיכה במצבים כגון אלה, שבתחילה לא היה דין סמיכה, האם יחול דין זה לאחר מכן, דוגמת גוי שהפריש קרבן, ואחר כך נתגייר (שפ"א, יוס"ד). עוד נסתפקו אחרונים בדינם של כמה אחים היורשים לענין הסמיכה, האם אחד מהם סומך עבור כולם, או שכולם סומכים. ותלו את הכרעת שאלה זו בהבנת מהות סמיכת היורשים: אם היא משום כח היורש, או משום כח המורישו (שפ"א, צפנ"פ, משמ"ה).

לרבות כל בעלי קרבן לסמיכה לית ליה יש שפירשו כי לדעת ר' יהודה אין דין סמיכה כלל בקרבנם של שותפים (רש"י בסוגיה בתמורה ב,א). אכן רש"י בסוגייתנו ובסוגיה המקבילה בערכין (ב,א) מפרש את שיטת ר' יהודה באופן אחר: שאכן יש סמיכה בקרבן השותפים ואולם אין כולם סומכים (כשיטת ר' מאיר), אלא אחד סומך עבור כולם. ויש שהסבירו שהדבר תלוי במהלך הסוגיה השונה. שכן בסוגיה במסכת תמורה מובא נימוק לשיטת ר' יהודה — "דהא לא מייחד קרבן דידהו" (=שהרי איננו מיוחד הקרבן שלהם). ולטעם זה אין בו דין סמיכה כלל. ואילו בסוגייתנו, כבסוגיה במסכת ערכין, לא מובא נימוק זה ובהעדר טעם זה, יש לומר כי בשל חוברים לא בטלה מצות סמיכה לגמרי, אלא שבשל חוברים אין סמיכה בכל אחד ואחד מהם, אלא אחד הוא הסומך עבור כולם.

אכן, יש שאמר שאף לטעם "דהא לא מייחד קרבן דידהו" אין הכוונה שלשיטת ר' יהודה אין דין סמיכה כלל בקרבן זה, אלא מאחר ואין קרבן זה מיוחד לאדם מסויים דווקא, אחד סומך עבור כולם ובכך הועיל כאילו סמך כל אחד בעצמו (שטמ"ק כ"י בשם הרא"ש). והסבירו כי חיוב סמיכת הקרבן יש בו שני צדדים: כחובת הקרבן, וכחובת הבעלים. ובמקרה זה, אף שמצד הבעלים אין בו חיוב סמיכה, אבל הקרבן עצמו מחויב בסמיכה. ומשום כך, אחד מהחוברים סומך עבור כולם (כנסת הראשונים).

אורח ההלכה

קרבנו ולא קרבן גוי עולות הגויים אינן טעונות סמיכה, שאין סמיכה אלא בישראל. כברייתא ומשנה להלן. (רמב"ם ספר עבודה הלכות מעשה הקרבנות פ"ג ה"ה).

לרבות כל בעלי קרבן לסמיכה שנים שהביאו שלמים בשותפות שניהם סומכים עליו. כברייתא. (רמב"ם שם פ"ט הט"ו).

שפע למד את עמי www.hashefa.co.il © כל הזכויות שמורות. להסדרת אישור שימוש בתכנים נא לפנות לדוא"ל info@hashefa.com

אינו מדבר אלא בלשון זכר — "לא יחליפנו ולא ימיר" — בלשון זכר הוא. מה סופינו — כלומר, היאך נרבה את האשה? תלמוד לומר המר ימיר — לרבות את האשה. ורבנן — נפקי לאשה מ"ואם".

גמרא אתיא סמיכה — לכל קרבן, מסמיכה דזקני עדה, דפר העלם דבר של צבור, דמה להלן — סומך לא, דאמרינן (סנהדרין יז,ח): "אתך" — בדומין לך. מעולת ראייה — דהתם כתיב "ירלאה" "ירלאה", ואמרינן (חגיגה ד,ב): פרט לסומא.

רש"י בת"ר

שכל הענין — של תמורה. מה סופינו לרבות — אמר שסופינו לרבות את האשה. **משנה** וסמיכה שירי מצוה — דאינו מעכב כפרה. במקום שסומכין שוחטין — באותו מקום, ולא יזיזנה [ממקומה]. **גמרא** מזקני העדה — לאו סומין גינהו, כדאמרינן בסנהדרין: [מקיש] ריבים לנגעים. [ועוד]: כשם שבית דין מנוקין בגדק, כך מנוקים ממום, דכתיב "כלך יפה רעיתי ומום אין בך". מעולת ראייה — דבעי סמיכה, התם סומין — לא, [דכתיב] "ירלאה" "ירלאה", ואמרינן: אבל סומין — לא.

תוספות

מיבעי ליה לרבות את האשה — תימה: דבפרק "אין מעמידין" (עבודה זרה כז,א) שמעינן ליה לרבי יהודה גבי "המול ימול" — דברה תורה כלשון בני אדם; ושמא במקום שהפסוק מוכיח, לא אמרינן.

לפי שכל הענין כולו אינו מדבר אלא בלשון זכר — בכמה מקומות בעי קרא למעט אשה, כגון: "בני ישראל סומכין, ואין בנות ישראל סומכות". וכן (סוטה כג,ב): "בגניבתו" — ולא בגניבתה, אף על פי שכל הענין אינו מדבר כולו אלא בלשון זכר, משום דהשווה הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה (קדושין לה,א). אלא הכא היינו טעמא, כדמפרש בריש תמורה (ב,ב): מהו דתימא, הני מילי — עונש דשוה בין ביחיד בין בציבור. אבל הכא, כיון דעונש שאינו שוה בכל הוא, דתנן: אין הציבור והשותפין עושין תמורה — אשה נמי, כי עברה, לא תילקי. קא משמע לן. ואם תאמר: ולמה ליה למימר "שכל הענין כולו", הוה ליה למימר: לפי שיש לנו ללמוד תחלת הקדש מסוף הקדש, דכי היכי דאינה סומכת — אינה ממירה! ועוד קשה: דנילף סוף הקדש כגון שחיטה, מתחילת הקדש כגון סמיכה, ונבעי שחיטה בבעלים! ומיהו בזה יש לומר: כדאמר ב"הקומץ רבה" (מנחות יט,א), דגלי רחמנא בפרו של אהרן "ושחט את פר החטאת אשר לו" — מכלל דבעלמא לא בעינן בעלים. ועוד קשה: הא דתנן בריש תמורה (ז,ב) דאין כהנים ממירין בבכור, משום דכתיב "הוא ותמורתו יהיה קדש" — היכן קדושה חלה? בבית בעלים, אף תמורה — בבית בעלים. תיפוק ליה, דילפינן תחילת הקדש מסוף הקדש מסמיכה דבעלים! ועוד קשה: דבעי התם בתמורה (ב,ב): גוי מהו שימיר? נילף מסמיכה דאין גוי סומך! ויש לומר: דדווקא גבי יורש גמרי מהדדי, דאי חשיב "קרבנו" לגבי האי, חשיב נמי לגבי האי. אבל בעלמא, לא ילפי מהדדי כלל.

ורבי יהודה ואם לא דריש — הא דבעלמא דריש רבי יהודה וי"ו, פירשתי בסוף "התכלת" (מנחות נא,ב, דיבור המתחיל וי"ו).

הכל סומכין — בריש ערכין (ב,א) אמרינן: "הכלי" — לאיתויי יורש. ותימה: הא תנא ליה רישא! וכמו כן קשה: מ"הכל ממירין" דאמרינן התם בריש תמורה (ב,א) ד"הכל" לאיתויי יורש, ודלא כרבי יהודה, וממתניתין דלעיל שמעינן לה דאוקימנא דלא כרבי יהודה! ויש לומר: דאורחיה דתנא הכי, כיון דלא מייתר ליה בבא בכך, רגיל לשנות תיבה אחת אגב אורחיה, אף על גב דתני לה בהדיא בשאר דוכתי. כדאשכחן בכתובות בפרק "נערה" (מח,ב), דתנן: לעולם היא ברשות האב כו'. מפרש בגמרא: מאי "לעולם"? לאפוקי ממשנה ראשונה. אף על גב דמשנה ראשונה ואחרונה תנן בפרק "אף על פי" (שם נז,א). וכן בריש יבמות (ג,א) תנן "פוטרות", משום דאי תנא "אוסרת" — הוה אמינא: אוסרת לייבם, אבל מיחלץ חלצה. אף על גב דהא מילתא שמעינן מכמה מתניתין, דאפילו חליצה לא בעי, כדקתני (שם ב,א): כל היכולה למאן, ולא מיאנה — צרתה חולצת ולא מתיבמת. אלמא דאינך, אפילו חליצה לא בעו. עוד תנן (שם יג,ב): חלצו — בית הלל מכשירין. ואי בעיא חליצה, אפילו מדרבנן היו פוסלין, כדאשכחן בריש "החולץ" (שם לו,ב) גבי "מת בתוך שלשים, ועמדה ונתקדשה", דאם אשת כהן אינה חולצת — שלא תיפסל לו. ובריש ברכות (ב,א) נמי אמרינן: מילתא אגב אורחיה קא משמע לן, העריב שמשו אוכל בתרומה, אף על פי שהיא משנה במסכת נגעים (פרק יד משנה ג).

רב חסדא ורבי יצחק בר אבדימי — כאן ולקמן בפרק "שתי הלחם" (צח,א) משמע שהיה חברו של רב חסדא, והוא היה

אֵיתַיְתְרוּ לֵיהּ תְּרֵי קְרָאֵי, חַד, "קָרְבָּנוֹ" — וְלֹא קָרְבַּן אָבִיו, וְאִידָךְ, לְרַבּוֹת כָּל בַּעֲלֵי קָרְבָּן לִסְמִיכָה. וְרַבִּי יְהוּדָה הַאי "הָמֵר יָמִיר" מַאי עָבֵיד לֵיהּ? מִיבָּעֵי לֵיהּ לְרַבּוֹת אֶת הָאִשָּׁה, דְּתַנְיָא: לְפִי שֶׁכָּל הָעִנְיָן כּוּלּוֹ אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בִּלְשׁוֹן זָכָר, מַה סּוֹפֵינוּ לְרַבּוֹת אֶת הָאִשָּׁה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "הָמֵר יָמִיר". — וְרַבָּנַן? — דָּרְשֵׁי מֵ"וְאִם". — וְרַבִּי יְהוּדָה? — "וְאִם" לָא דָּרֵישׁ.

ב משנה הַכֹּל סוֹמְכִין, חוּץ מֵחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן וְסוּמָא, וְגוֹי, וְהָעֶבֶד, וְהַשָּׁלִיחַ, וְהָאִשָּׁה. וּסְמִיכָה שְׁיָרֵי מִצְוָה. עַל הָרֹאשׁ בִּשְׁתֵּי יָדַיִם. וּבְמָקוֹם שֶׁסּוֹמְכִין שׁוֹחֲטִין, וְתֵכֶף לְסְמִיכָה שְׁחִיטָה.

ג גמרא בִּשְׁלָמָא חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן — דְּלָאו בְּנֵי דֵּעָה נִינְהוּ, גּוֹי נַמִי — בְּנֵי יִשְׂרָאֵל סוֹמְכִין וְאֵין גּוֹיִם סוֹמְכִין, אֶלָּא סוּמָא מַאי טַעְמָא לָא? רַב חִסְדָּא וְרַב יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי, חַד אָמַר: אָתְיָא סְמִיכָה סְמִיכָה מִזְּקֵנֵי עֵדָה, וְחַד אָמַר: אָתְיָא סְמִיכָה סְמִיכָה מֵעוֹלַת רְאִיָּיה. וּלְמַאן דַּאֲמַר מֵעוֹלַת רְאִיָּיה, מַאי טַעְמָא לָא יָלֵיף מִן זְקֵנֵי עֵדָה?

ומעתה, אייתרו ליה תרי קראי [נותרו לו, לר' יהודה, איפוא שני מקראות] לדרוש: חד [אחד מהם] כדי לדרוש "קרבנו" — ולא קרבן אביו, שאין היורש סומך. ואידך [והאחר] — לרבות כל בעלי קרבן לסמיכה. ושואלים: ולשיטת ר' יהודה, הסבור שאין היורש ממיר, האי [זה] הכתוב "המר ימיר" שחכמים דרשו ממנו שהיורש ממיר, מאי עביד ליה [מה הוא עושה, דורש בו]? ומשיבים: מיבעי ליה [נצרך לו] פסוק זה כדי לרבות את האשה, שאף בה נוהג דין תמורה. דתניא [שכן שנויה ברייתא]: לפי שכל הענין כולו של פרשת התמורה אינו מדבר אלא בלשון זכר, מה סופינו, כלומר, כיצד אנו מגיעים לרבות אף את האשה לדין התמורה? לכך תלמוד לומר הריבוי "המר ימיר". ושואלים לצד שכנגד ורבנן [וחכמים], שלמדו מ"המר ימיר" לענין שהיורש ממיר, מנין להם שאף האשה בכלל דין התמורה? ומשיבים: חכמים דרשי [דורשים זאת] ממה שנאמר "ואם המר ימיר", שבאה תוספת המלה "ואם" להורות שאף האשה בכלל. ואילו ר' יהודה, שדרש כן מהלשון "המר ימיר" — את המלה "ואם" הוא לא דריש [לא דורש].

ב משנה ועוד בדיני הסמיכה על הקרבן. הכל כשהם מביאים את קרבנם, הריהם סומכין עליו, חוץ מהחרש (זה שאינו שומע, ואינו מדבר), והשוטה, והקטן. וכן אין סומכים על קרבנם הסומא, והגוי, והעבד, והשליח המביא את קרבנו של זה שמשלחו לכך, והאשה. וסמיכה על הקרבן אינה מעכבת את הכפרה, שכן הריהי כשירי (נספח ותוספת) בלבד לעצם המצוה. ודרך הסמיכה היא שסומכים על הראש של בהמת הקרבן, בשתי הידים של הסומך. ובאותו מקום במקדש שבו סומכין על הקרבן, שם גם שוחטין אותו. וטעם הדבר: לפי שתכף (מיד) לאחר הסמיכה צריכה להיעשות השחיטה.

ג גמרא שנינו במשנתנו שהחרש השוטה והקטן והסומא והגוי אינם סומכים. ושואלים: בשלמא [נניח, זה מובן] מדוע החרש והשוטה והקטן אינם סומכים, הרי זה משום דלאו [שלא] בני דעה נינהו [הם], וכן הגוי נמי [גם כן] אינו סומך, שהרי נאמר במצות סמיכת הקרבן "דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אדם כי יקריב מכם קרבן לה'... וסמך ידו על ראש העולה ונרצה לו לכפר עליו" (ויקרא א, ב—ד). ומכאן למדים: דווקא בני ישראל הם שסומכין על קרבנם, ואין הגוים סומכין על קרבנם. אלא סומא מאי טעמא [מה טעם] לא סומך על קרבנו? נחלקו בכך רב חסדא ורב יצחק בר אבדימי, חד [אחד מהם] אמר בטעם הדבר כי אתיא [באה, נלמדת הלכה זו] מתוך היקשה של מצות הסמיכה בכל הקרבנות למצות הסמיכה הנעשית בפר העלם דבר של ציבור ("וסמכו זקני העדה את ידיהם על ראש הפר...". שם ד, טו), שכן דינם של זקני עדה (הסנהדרין) הסומכים על הקרבן שהסומא פסול בהם. וחד [ואחד מהם] אמר כי אתיא [באה, נלמדת הלכה זו] מתוך היקשה של מצות הסמיכה בכל הקרבנות למצות הסמיכה האמורה בעולת ראייה, שכן הסומא פטור מעולת ראייה, ואין נוהגת בו איפוא סמיכה כלל. ומבררים: ולמאן דאמר [ולדעת מי שאומר] שאת הדין שסומא אינו סומך בשאר הקרבנות למדים מעולת ראייה, מאי טעמא [מה טעם] לא יליף [לא למד] זאת מן הסמיכה הנעשית על ידי זקני העדה?

מסורת הש"ס

ז. ערכין ב,א. תמורה ב,א. תו"כ ויקרא כז, י.
ח. עיין חולין ב,ב. ערכין ב,א.
ט. ברכות מב,א. ביצה כ,א. זבחים לג,א. מנחות צג,א. ירושלמי ברכות פ"א ה"א. תוספתא מנחות פ"י טז. תו"כ ויקרא א, ה. דב"ר פ"ב י. מדרש תהלים ד י. שם קלד ב. תנדב"א יח. ילקו"ש תורה תלט. ילקו"ש נ"ך תרעח. תתפג.
י. חגיגה ב,ב. יבמות קד,ב. ערכין ה,ב. ילקו"ש תורה תלד. תרעה.
יא. תו"כ ויקרא א, ב. ילקו"ש תורה תלד.

גרסות

תרי קראי בכתי"מ: **תרי.**
האי המר בכתי"מ: **האי ואם המר.**
דתניא לפי בכתי"מ: **לפי.**
את האשה בכתי"מ: **אשה.**
תלמוד לומר המר ימיר בכתי"מ: **ת"ל המר ימיר מכל מקום.**
מואם בכתי"מ: **מן ואם.**
וסמיכה שירי בכתי"מ: **סמיכה שירי.**
בשלמא חרש בכתי"מ: **הכל סומכין בשלמא חרש.**
רב חסדא ורב יצחק בר אבדימי בכתי"מ: **רב יצחק בר אבדימי ורב חסדא.**
אבדימי יש בכת"י: **אבודימי.**
מן זקני בכל כתה"י: **מזקני.**

עיונים

הכל סומכין הלשון "הכל סומכין" שבמשנתנו הובאה בסוגיה שבתחילת מסכת ערכין (ב,א), ואמרו שם בגמרא שלשון זו באה לרבות את היורש שאף הוא סומך. ותמהו התוס' לפנינו (ד"ה הכל סומכין) שהרי במפורש אמרה המשנה למעלה (צב,א) כי היורש סומך ואין צורך לכותבו שוב, ואם כן ודאי לא את דין היורש באה לשון "הכל" לרבות! והשיבו התוס' כי כך היא דרכו של התנא, שאף שכבר שנה הלכה מסויימת, הריהו שב ומזכירה אם אין הדבר כרוך בתוספת קטע שלם, אלא בהטיית לשון קלה. וכגון זה שלפנינו, שכתב התנא "הכל סומכין" ובכך רמז להלכה זו שכבר נשנתה שהיורש סומך. ויש מהאחרונים שפירש כי תוספת חידוש יש בלימוד הנלמד מ"הכל סומכין" לעניינו של היורש, שאינו נלמד מהמשנה למעלה. שכן מאותה משנה האומרת שהיורש סומך אין אנו למדים אלא לכאשר מת האב בטרם סמך על קרבנו. ואולם מלשון הריבוי במשנתנו למדים שאף כאשר כבר סמך האב על קרבנו, ומת, הבן סומך על הקרבן. ועוד הוסיפו, שמן המשנה הקודמת לא היינו יודעים אלא שהיורש את אביו סומך, ואילו התוספת "הכל סומכין" באה ללמדנו שאף היורש את אמו, הגם שבתחילה לא היה על הקרבן חיוב סמיכה (שהרי הנשים אינן סומכות), מכל מקום היורש סומך על קרבן זה (שפ"א).

חוץ מחרש שוטה וקטן הטעם שאין אלו סומכים משום שאין אלה בני דעת. ושאלו המפרשים: כיון שאין הם בני דעת, איך חל הקדשם על קרבן זה? אכן, בקטן יש לומר שמדובר ב"מופלא הסמוך לאיש", שעדיין נחשב הוא כקטן, ואולם נדריו נבדקים, ואם נמצא שהוא בר דעת, הריהם חלים. ואולם בחרש ושוטה — בכל אופן אין הם בני דעת! והסבירו שמדובר באופן שבשעה שהקדישו היו בני דעת, ולאחר מכן אבדה דעתם (עולת שלמה, חידושי בתרא).

אתיא סמיכה סמיכה מזקני עדה שאלו התוס' (בעמוד הבא, ד"ה אתיא), שאם הלכה זו מבוססת על השוואת דין הסומכים על קרבנם מדינם של הסנהדרין, מעתה נלמד גם כן שאין הסמיכה נוהגת במי שהוא בעל מום, כדרך שאין בסנהדרין אדם שהוא בעל מום! וכיוצא בדבר יש לשאול לשיטת הלומד מהיקש לעולת ראייה, שמעתה נמעט מסמיכה את כל אלה הפטורים מעולת ראייה (דוגמת הסומא באחת מעיניו, וכיוצא בו)! וכן מדוע נזקקים אנו לדרשת הכתוב "אל בני ישראל" הממעטת נשים מסמיכה, והרי אין הנשים בכלל היושבים בסנהדרין! ולא השיבו התוס' על תמיהתם זו. והשיבו אחרונים כי אין הלימוד מן הסנהדרין, וכן מעולת ראייה, אלא לענין פטור הסומא בלבד. משום שעיקר הלימוד אינו אלא מזקני הסנהדרין הדנים לפני ה' הניצב בעדתם, ככתוב. וכן מעולת ראייה שנאמר בה "את פני ה' אלקיך" (דברים טז, טז). וכך הסמיכה, שאף היא נעשית לפני ה', צריכה שתהיה במי שראייתו שלימה (רא"מ מפינסק).

אורח ההלכה

לרבות את האשה בין אנשים ובין נשים, אם המירו קרבנם בבהמה אחרת — תמורתם תמורה. כהסבר הגמרא בשיטת ר' יהודה. (רמב"ם ספר קרבנות הלכות תמורה פ"א ה"ז).

הכל סומכין וכו' הכל סומכים על קרבנם, חוץ מחרש שוטה וקטן ועבד ואשה וסומא וגוי והשליח. שאם שלח אדם שליח להביא את קרבנו להקרבה במקדש — אין השליח סומך על הקרבן, שאין סמיכה אלא בבעלים. כמשנה. (רמב"ם ספר עבודה הלכות מעשה הקרבנות פ"ג ה"ח).

סמיכה שיירי מצוה הסמיכה שיירי מצוה היא. ולפיכך אם לא סמך בעל הקרבן על קרבנו — התכפר. ואף שאין הסמיכה מעכבת, מכל מקום מעלים עליו כאילו לא התכפר. כמשנה. (רמב"ם שם הי"ב).

על הראש בשתי ידים הסומך על הקרבן צריך לסמוך בכל כוחו בשתי ידיו על ראש הבהמה, שנאמר "על ראש העולה", ולא על הצואר ולא על הצדדים. כמשנה. (רמב"ם שם הי"ג).

במקום שסומכין שוחטין, ותכף לסמיכה שחיטה במקום שסומכים על הקרבן שם שוחטים אותו. ותיכף לסמיכה צריך לשוחטו. ואם שחט במקום אחר או שהשהה שחיטתו — כשרה. כמשנה וכפירוש הרמב"ם למשנה והגמרא (וראה כס"מ). (רמב"ם שם הי"ב).

שפע למד את עמי www.hashefa.co.il © כל הזכויות שמורות. להסדרת אישור שימוש בתכנים נא לפנות לדוא"ל info@hashefa.com

ומשיבים: לדעתו ראוי ללמוד את פטור הסמיכה בסומא מעולת ראייה, ולא מפר העלם דבר של ציבור, שכן **דנין** (למדים דין) קרבנו של **יחיד** מקרבנו של **יחיד**, כעולת ראייה, **ואין דנין** קרבנו של **יחיד** מקרבנו של **ציבור**, כפר העלם דבר של ציבור. ושואלים לצד האחר: **ולמאן דיליף מזקני עדה, מאי טעמא** [מה טעם] **לא יליף** [לא למד] זאת **מעולת ראייה?** ומשיבים: **דנין מידי דכתיב ביה** [דבר שכתוב בו] מצות **הסמיכה בגופיה** [בעצמו, מפורש בתורה], **ממידי דכתיב ביה** [מדבר שכתוב בו] מצות **הסמיכה בגופיה** [בעצמו], כבפר העלם דבר של ציבור. **ולאפוקי** [להוציא, למעט] מן האמור **בעולת ראייה**, שכן **היא גופה** [עצמה] שצריכה סמיכה לא נאמר במפורש, אלא **מעולת נדבה גמרה** [נלמדת]. **דתני תנא קמיה** [ששנה חוזר המשניות לפני] **רב יצחק בר אבא**: נאמר בפרשת היום השמיני לימי המילואים, בדין קרבן חובתו של אהרן ("עגל בן בקר לחטאת ואיל לעולה". ויקרא ט, ב), **"ויקרב את העולה ויעשה כמשפט"** (שם טז). ובאה לשון "כמשפט" לומר: דין עולת חובתו של אהרן הריהו **כמשפט עולת נדבה**. ומכאן **לימד** הכתוב **על** כל **עולת חובה** שהריהי **טעונה סמיכה**. ואף דין עולת ראייה שטעונה סמיכה נלמד מכאן.

א שנינו במשנתנו כי אין **העבד והשליח והאשה** סומכים. ובענין זה עוד **תנו רבנן** [שנו חכמים] בברייתא: נאמר בדין הסמיכה על הקרבן "וסמך ידו על ראש העולה ונרצה לו לכפר עליו" (שם א, ג), והרי הדגשה זו של המלה "ידו" באה לומר: דווקא ידו של בעל הקרבן היא הסומכת, **ולא יד עבדו. "ידו"** — דווקא של בעל הקרבן **ולא יד שלוחו. "ידו"** — דווקא של בעל הקרבן **ולא יד אשתו.** ושואלים: **כל הני** [אלה] שלושת המיעוטים **למה לי?** והרי לכאורה, די היה להשמיענו דבר אחד, ללמדנו שרק בעל הקרבן הוא הסומך, ואין אחרים סומכים.

ומשיבים: צריכא [נצרך] הדבר להיאמר באופן זה, שכן **אי כתב רחמנא חד** [אם היתה כותבת התורה רק מיעוט אחד], **הוה אמינא** [הייתי אומר] **כי בא מיעוט זה למעוטי** [למעט] מסמיכה רק את **העבד, וטעם הדבר: משום דלאו בר** [שכן אינו בן] **חיוב במצות, אבל שליח דבר** [שבן] **מצוה הוא וכלל הוא בדיני השליחות כי שלוחו של אדם הריהו כמותו, אימא לסמוך** [אמור שיסמוך] על קרבן משלחו, לכך **נצרכים** אנו למיעוט נוסף, לגבי השליח. **ואי אשמעינן הני תרתי** [ואם היה הכתוב משמיע לנו רק את אלה שני המיעוטים], הייתי אומר כי דווקא שני אלה (עבד, ושליח) **אינם** סומכים על קרבן האדון והמשלח, **וטעם הדבר: משום דלאו כגופיה דמיא** [שאינם נחשבים כגופו], **אבל אשתו, דכגופיה דמיא** [שכגופו של בעלה הריהי נחשבת] **אימא תיסמך** [אמור שתסמוך] על קרבנו של בעלה, על כן **צריכא** [צריך] לומר מיעוט נוסף, שאף האשה אינה סומכת.

ב שנינו במשנתנו שאין **הסמיכה** אלא **שירי מצוה**, ולכך אינה מעכבת את כפרת הקרבן. ועוד בענין זה **תנו רבנן** [שנו חכמים] בברייתא על הכתוב **"וסמך ידו** על ראש העולה **ונרצה** לו לכפר עליו". ויש לשאול: **וכי הסמיכה** היא **המכפרת? והלא אין הכפרה** באה **אלא בהזאת הדם**, שכן נפש הבשר בדם היא ואני נתתיו לכם על המזבח לכפר על נפשותיכם **כי הדם הוא בנפש יכפר"** (שם יז, יא)! **אלא** בא הכתוב **לומר לך, שאם עשאה לסמיכה**, מתוך זלזול שהיא רק **שירי מצוה**, ולא כחלק מההקרבה, **מעלה עליו הכתוב כאילו לא כיפר** כפרה גמורה בקרבן זה, ואף שלהלכה למעשה הרי בכל זאת **כיפר** הקרבן. **ובדומה לכך גם תניא** [שנויה] ברייתא נוספת **לגבי** [אצל] מצות **התנופה** בקרבן המצורע **כי האי גוונא** [כעין זה]. שכן נאמר בקרבן המצורע הדל "...ולקח כבש אחד אשם **לתנופה לכפר** עליו..." (שם יד, כא). ואף על הנאמר בכתוב זה יש לתהות: **וכי התנופה** היא **המכפרת? והלא אין הכפרה** באה **אלא בהזאת הדם**, שכן נאמר **"כי הדם הוא בנפש יכפר"** (שם יז, יא)! **אלא** בא הכתוב **לומר לך שאם עשאה לתנופה**, מתוך התייחסות אליה רק **כשירי מצוה, מעלה עליו הכתוב כאילו לא כיפר** כפרה של ממש בקרבן זה, והגם שלהלכה למעשה הרי בכל זאת **כיפר** הקרבן.

דלא מייתי מברייתא דתנופה דהכא, דעל כרחין לא כיפר קמי שמיא קאמר, דלא שייך למימר לא כיפר — עשה דתנופה היא לאחר זריקה? ויש לומר: דהך ברייתא מיתניא גבי אשם מצורע בתורת כהנים, שטעון תנופה חי, ושייך לפרש לא כיפר — עשה דתנופה מחיים.

דנין קרבן יחיד מיחיד — מעולת ראייה, דהוי נמי קרבן יחיד. דנין — סמיכה בקרבן יחיד, דכתיב ביה סמיכה בגופיה, דכתיב "וסמך" מפר העלם דבר של ציבור, דכתיב ביה סמיכה בגופיה "וסמכו זקני העדה" (ויקרא ד). לימד על עולת חובה — כגון האי דמילואים, ועולת ראייה כמו עולת חובה היא. כל הני למה לי — והנך כולהו מאי "ידו" ממעטי? ושלוחו של אדם כמותו — דגמרינן (קדושין מא,ב) מפסח, דכתיב "ושחטו אותו כל קהל" וגו'. (סמיכה שירי מצוה — שאם לא עשאה — לא מעכב). כאילו לא כיפר — כאילו לא עשה מצוה מן המובחר, כדכתיב (ויקרא ה) "וסמך... וגלה", ואפילו הכי — כיפר, דכפרה בדם הוא.

רש"י בת"י

מעולת נדבה גמרה — דלא כתיב [סמיכה] אלא בעולת [נדבה, דכתיב] "וסמך ידו על [ראש] העולה". וכל התלת "ויקרא" [הוא בעולת נדבה], דכתיב "אדם כי יקריב מכם" — משמע: [אם יגלה] להקריב. ויעשה כמשפט — בעולת חובה כתיב, ב"ויהי ביום השמיני", וההיא עולת חובה היתה, דכתיב "קח לך עגל בן בקר לחטאת ואיל לעולה תמימים", וכתיב בסמיכה ["תמים"]. ידו ולא יד חבירו — אף על גב דאמר לעיל ["קרבנו"] — ולא קרבן חבירו, מיעטריך "ידו". דאי לא כתיב "ידו", הוי אמינא: היכא [אימעט] חבירו? היכא [דהקריב] בלא ידיעה. שלוחו — של ישראל כמותו, יליפינן בפסחים מ"ושחטו כל קהל עדת ישראל", וכי כל הקהל שוחטין? אלא מאן שחלוחו של אדם כמותו. שירי מצוה — שלא סמך. כאילו לא כפר — מן המובחר. וכיפר — כפרה כל דהו, דכפרה בדם.

תוספות

רבו של רבא, דאמר רבא בריש יבמות (ג,א) ובפרק "הנשרפין" (סנהדרין עה,ב) אמר ליה רב יצחק בר אבודימי: אתיא "הנה" "הנה", אתיא "זמה" "זמה". ועוד אחר היה בימי רבי, כדאשכחן בפרק "כירה" (שבת מ,ב) דאמר רב יצחק בר אבודימי: פעם אחת נכנסתי אחר רבי לבית המרחץ כו'. והוא היה רבו של רב, דאמר בפרק "הספינה" (בבא בתרא פז,א): איכא תנא דאתנייה לרב מדות. אחוייה לרב יצחק בר אבודימי. ורבינו שמואל גריס "דאתנייה רב", בלא למ"ד, כלומר, ששנה לו רב במדות. ורבינו תם מייתי ראיה מפרק "כל הבשר" (חולין קי,א) דרבו של רב היה, דאמר: איכא תנא דאתנייה לרב כחל. אחוייה לרב יצחק בר אבודימי. ואי אפשר לגרוס שם "דאתנייה רב", דהוא דקמהדר ליה: אני כחל מניקה שניתי לו. ויש מפרשים: ד"לו" כמו ממנו, כדאשכחן במועד קטן (כא,א): ואם היו רבים צריכין לו.

אתיא סמיכה סמיכה מזקני — תימה: אם כן, ניבעי מנוקים מכל מום? ולמאן דיליף מעולת ראייה — נמעט סומא באחד מעיניו, דפטר ליה מראייה, ושאר כל הנהו דפטורים התם! ועוד: למה לי "בני ישראל" למעוטי נשים? תיפוק לי מהכא!

יליף מעולת ראייה — אף על גב דעולת ראייה גופה מעולת נדבה גמרה, כדבסמוך, וקיימא לן (זבחים מט,ב) דדבר הלמד בהיקש — אין חוזר ומלמד בגזרה שוה. הני מילי — היכא דיליף ההיא מילתא גופה, אבל הכא ילפינן עולת חובה דטעונה סמיכה מעולת נדבה, והדר גמרינן סומא דלא.

ידו ולא יד אשתו — מהא דכתיב "בני ישראל" למעוטי נשים מסמיכה, לא נפקא אשתו. דהוה אמינא: תסמוך בקרבן בעלה, דכיד בעלה דמיא. ואם תאמר: ולמה לי קרא למעוטי נשים מסמיכה? תיפוק לי דמצות עשה שהזמן גרמא, אם תכף לסמיכה שחיטה דאורייתא. כדאמר בפרק "כל הפסולין" (זבחים לג,א) דאפילו סמך בסוף הלילה תכף לעמוד השחר — צריך לשחוט עדיין את התמיד תחילה, שלא יהא דבר קודם לתמיד. עוד תנן בפרק שני דמגילה (כ,ב): כל היום כשר לסמיכה ולשחיטה, דריש בגמרא: דכתיב "ביום זבחכם", ואיתקש סמיכה לשחיטה, דכתיב "ושחט... וסמך".

כאילו לא כיפר וכיפר — בפרק קמא דזבחים (ו,א) בעי למידק מהכא דלא מכפר אעשה דלאחר הפרשה, דקאמר: מאי לאו, כיפר — עשה דקודם הפרשה, לא כיפר — סמיכה, דהוה ליה עשה דלאחר הפרשה. ואמר רבא: עשה דסמיכה קאמרת? שאני הכא, כיון דכל כמה דלא שחט — ב"עמוד וסמוך" קאי. אימת קא הוי עשה לאחר שחיטה חשיב כעשה דלאחר שחיטה. אמר ליה רב הונא בר (רבי) יהודה לרבא: ואימא כיפר — גבראי, לא כיפר — קמי שמיא, כדתניא: "והנותר בשמן אשר על כף הכהן" כו'? ותימה:

מסורת הש"ס

א. ביצה כ,א. עיין תו"כ ויקרא א, ד. ילק"ש תורה תלד. תלו. תקכא.

ב. ירושלמי קדושין פ"ב ה"א. תו"כ ויקרא ג, ח. ילק"ש תורה תלו. תנט.

ג. תוספתא תענית פ"ג ב. ברכות לד,ב (משנה). חגיגה י,ב. נדרים עב,ב. נזיר יב,ב. קדושין מא,ב. מב,ב. מג,א. ב"מ צו,א. ירושלמי ברכות פ"ה ה"ה. שם קדושין פ"ב ה"א. מכילתא שמות יב, ג. שם שמות יב, ו. שם שמות כא, ו. ספרי במדבר ל, ו. ספרי במדבר ל, יג. ספרי זוטא במדבר יד, לד. תנחומא ויגש ו. ילק"ש תורה קצב. קצו. שיז. תשנט. תשפה.

ד. ברכות כד,א. כתובות סו,א. בכורות לה,ב. ילק"ש תורה תלו.

ה. יומא ח,א. זבחים ו,א. תו"כ ויקרא א, ד. ילק"ש תורה שפד. תלו.

ו. יומא שם. תו"כ ויקרא יד, כא. ילק"ש תורה שפד. תקסג.

גרסות

דהיא גופה בכתי"מ: **דהיא עצמה.**

דרב יצחק בר אבא בכתי"מ: **דרב יצחק** ויש בכתי"י: **רב יצחק בר אדא.**

ויקרב את העלה ויעשה כמשפט יש בכתי"י שחסרים בהם מלים אלה.

שטעונה סמיכה בכתי"מ: **שהיא טעונה סמיכה.**

אי כתב בכתי"מ: **דאי כתב.**

בר מצות בכתי"מ: **בר מצות הוא.**

דבר מצוה הוא בכתי"מ: **דבר מצות הוא.**

דלאו כגופיה דמיא בכתי"מ: **דלא כי גופיה דמו.**

דכגופיה דמיא בכתי"מ: **דכי גופיה דמיא.**

עיונים

ידו ולא יד עבדו... ולא יד שלוחו ונתנו טעם לדבר, לפי שכתבה התורה במצות הסמיכה על הקרבן צורת יחיד "ידו", אף שהסמיכה נעשית בשתי ידיים — הרי זה כדי למעט את עבדו ואת שלוחו (רמב"ן עה"ת ויקרא א, ד).

ולא יד שלוחו תהו אחרונים מה טעם יש צורך בדרשה מיוחדת ללמד שאין השליח סומך עבור משלחו, והרי כלל הוא בדיני השליחות, שכל מצוה המוטלת על גופו של אדם, אין נוהגת בה שליחות?! והסבירו כי היה מקום לומר כי שונה הוא דין הקרבנות כיון שמעיקרם נעשים באמצעות שליחות, שהרי הקרבת הקרבנות היא על ידי השליחות של הכהנים העובדים בהם, וכעין זה מצאנו בקידושין מא,ב: שאילו היה נאמר דין השליחות רק בקדשים, לא היינו למדים שאף בשאר דברים שלוחו של אדם כמותו, שהרי אפשר היה לפרוך "מה לקדשים שכן רוב מעשיהם על ידי שליח". ולכן היה מקום לומר כי גם בסמיכה תועיל השליחות, אף שהוא דבר שבגופו (עולת שלמה).

ולא יד אשתו דרשה זו שאין האשה סומכת על קרבן בעלה באה לצידן של דרשות הממעטות את העבד ואת השליח מלסמוך עבור האדון והמשלח. ואילו באשר לסמיכתה על קרבנה שלה, הריהי מתמעטת מן האמור "בני ישראל... וסמך" — בני ישראל סומכים ולא בנות ישראל, וכמבואר בקידושין לו,א. אבל יש שהסבירו שכוונת דרשה זו למעט את האשה מסמיכה על קרבנה שלה (ר"ב).

והתוס' שאלו מדוע נזקקים אנו לדרשה מיוחדת ללמד שאין האשה סומכת, והרי מצות הסמיכה היא מצות עשה שהזמן גרמא שהרי אין סומכים בלילה אלא ביום! והמפרשים השיבו על שאלה זו בדרכים שונות. יש שתירצו שלמרות שהיא מצות עשה שהזמן גרמא, מכל מקום נזקקים אנו לדרשה זו, שהיה מקום לומר כי מאחר והוקשו הסמיכה והשחיטה, אפשר היה לומר כי כשם שהשחיטה שהזמן גרמא, שאם רוצות הנשים לקיימן, הריהן רשאיות לעשות כן. והטעם שסמיכה שונה משאר מצוות עשה שהזמן גרמן — שכיון שנדרשת סמיכה בכל כוחו, הסומך על הקרבן במקום שאין בו חובת סמיכה זו, כקרבנה של האשה, הרי הוא נחשב כעובד בקדשים (ברה"ז). ויש שתירצו שאין מצות הסמיכה נחשבת כמצות עשה שהזמן גרמא וזאת משום שאין חובה מצד מצות הסמיכה כשלעצמה להיעשות דווקא ביום. וזה שאין סומכים בלילה, הוא רק בשל מצות השחיטה (שצריכה להיעשות מיד אחרי הסמיכה), שזו אינה נעשית אלא ביום (רעק"א). ועוד אמרו, שכיון שעצם הקרבת הקרבן הריהי מצות עשה שהזמן גרמא (שהרי אינו קרב אלא ביום), ובכל זאת נשים מביאות קרבן, מכאן אם כן הוכחה כי אין פטור מצוות עשה שהזמן גרמא נוהג אצל נשים בקדשים, ולכך נדרשים אנו ללימוד מיוחד שאינן סומכות (שפ"א). ועוד אמרו, שכיון שאשה הריהי כגוף בעלה, היה מקום לומר שנחשב הדבר כאילו עשה הבעל את הסמיכה שעושה אשתו, ולא היינו פוטרים את האשה מסמיכה אלמלא דרשה זו (חידושי בתרא). ועוד, שהיה מקום לומר שאין הסמיכה חובת האדם המביא את הקרבן, אלא חובת הקרבן, ומעתה היה מקום לחייב אף את האשה המביאה קרבן (נתיבות הקודש).

אבל אשתו דכגופיה דמיא אימא תיסמך עיקרה של הצעה זו הריהו, שאף במקום בו אין מועילה שליחות השליח עבור משלחו, בכל זאת יש צד לומר שיועיל מעשה האשה עבור בעלה, כיון שהיא כגופו. ואכן מוצאים אנו כן במקומות אחרים, שבהם אין דין שליחות, ובכל זאת מעשי האשה לבעלה והבעל לאשתו מועילים (ר"ן נדרים ח,ב. לדעת הרמב"ם הלכות שבועות פ"ו ה"ד).

שפע למד את עמי www.hashefa.co.il © כל הזכויות שמורות. להסדרת אישור שימוש בתכנים נא לפנות לדוא"ל info@hashefa.com

ולא על הצואר — היינו הגרון, בית השחיטה. הגביים — היינו גב. דקאי להדי רישיה — כשהו הראש אימת לא נמעט. על הצדדין — של ראש על הלחייס. מהו שתחוץ — בין ידו לבין הראש? כתיב ידו — חסר. אקפד — על שלא אמרה משמו, ואקשי ליה: מי סלקא דעתך וכו' למה לי לכתב רחמנא כשהו מקום בתורה "ידיו" מלא? לכתוב "ידו", ומשמע נמי תרי. ידו דסמיכה קאמרי — דמשמע תרי, והא לא אשכחן "ידיו" מלא דסמיכה. סמיכה דבהמה קאמרי — דלכל מקום שנאמר "ידו" משמע תרי. (מאי) קאמר — "במקום שסומכין שוחטין", כלומר, דלאחר שסומכין — לאלתר שוחטין, שתכף לסמיכה שחיטה. דהכי משתבר שפיר. (עיין אחר): "מאי קאמר" — דמשמע ליה דבאותו מקום בבהמה שסומכין, שם שוחטין, והלא אין סמיכה בעוף. נראה לי. במקום שסומכין — בעזרה, במקום הטבעות, דבשעת סמיכה היו ישראל רשאין ליכנס שם.

רש"י בת"י

הצואר — תחת הגרון. **הגביים** — גבו של בהמה. **ראש** — כתיבי עוכא בה, בעולה ובלמיס ותעלת. **בהדי ראשו** — [שיפוע] ראשו כנגד ראשו. **הצדדין** — לידי הראש מהו? **בדבי רבי.** מטלית — אם כרך מטלית על ידו וסמך. שלא יהא דבר חוצץ — גבי פרו של אהרן, בתמיכת יומא. ידו — בלא יו"ד. שמע ריש לקיש — דלא אמרה משמיה. ואותיב ליה — איהו גופיה. אי סלקא דעתך ידו משמע תרי. למה לי למכתב ידיו — בכל התורה. אקשי ליה עשרים וארבע — אמאי לא כתיב "ידו"? בתר דנח דעתיה אמר ליה — אגן בסמיכה יליפינן, בגנין אב: דמה בשעיר המשתלח כתיב "ידו" וכתיב "שתי" — אף כל מקום [לכתיב] "ידו" בסמיכה, שתי הויין. מאי קאמר — דלתני "תיכף לסמיכה שחיטה", ואנא ידענא דבמקום שסומכין שוחטין — לפי שתיכף לסמיכה שחיטה, דכתיב "וסמך אהרן", וסמיך ליה "ושחט".

משנה שאחד מניף לכל החברים — [שרלו] להתנדב קרבן. שכל הקרבנות מניפין בשותפות, כדאמר בפרק "המנחות והנסכים". [ואחד] מניף על ידי כולם, כדמפרש בגמרא. **בקרבנות** — נחזה ושוק של שלמים. **ובקרבנות הצבור** — כבשי עצרת.

תוספות

ולא ידו על הצואר — לצד הגרון, מקום הסימנין, ששם קרוי "צואר", כדתנן בפרק קמא דחולין (יט,ב).

ג "עַל הָרֹאשׁ". תָּנוּ רַבָּנַן: "יָדוֹ עַל הָרֹאשׁ" — וְלֹא יָדוֹ עַל הַצַּוָּאר, "יָדוֹ עַל הָרֹאשׁ" — וְלֹא יָדוֹ עַל הַגַּבַּיִים, "יָדוֹ עַל הָרֹאשׁ" — וְלֹא יָדוֹ עַל הַחֶזֶה. כָּל הָנֵי לָמָּה לִי? צְרִיכִי, דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא חַד, לְמַעוּטֵי צַוָּאר דְּלָא קָאֵי בַּהֲדֵי רֹאשׁוֹ, אֲבָל גַּבּוֹ דְּקָאֵי לַהֲדֵי רֹאשׁוֹ אֵימָא לָא, צְרִיכָא. וְאִי אַשְׁמְעִינַן הָנֵי תְּרֵי, מִשּׁוּם דְּלָא אִיתְרַבֵּי לִתְנוּפָה, אֲבָל חָזֶה דְּאִיתְרַבֵּי לִתְנוּפָה אֵימָא לָא, צְרִיכָא.

ד אִיבַּעְיָא לְהוּ: יָדוֹ עַל הַצְּדָדִין, מַהוּ? תָּא שְׁמַע: דְּתַנְיָא, אַבָּא בִּירָאָה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: יָדוֹ עַל רֹאשׁוֹ — וְלֹא יָדוֹ עַל הַצְּדָדִין.

ה בָּעֵי רַבִּי יִרְמְיָה: מַטְלִית מַהוּ שֶׁתָּחוּץ? תָּא שְׁמַע: [ח]וּבִלְבַד שֶׁלֹּא תְּהֵא דָּבָר חוֹצֵץ בֵּינוֹ לְבֵין הַזְּבַח.

ו "וּבִשְׁתֵּי יָדַיִם". מְנָא הָנֵי מִילֵּי? אֲמַר רֵישׁ לָקִישׁ, דַּאֲמַר קְרָא: [ט]"וְסָמַךְ אַהֲרֹן אֶת שְׁתֵּי יָדָו", כְּתִיב "יָדוֹ" וּכְתִיב "שְׁתֵּי", זֶה בְּנָה אָב, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "יָדוֹ" הֲרֵי כָּאן שְׁתַּיִם, עַד שֶׁיְּפָרֵט לְךָ הַכָּתוּב אַחַת. אֲזַל רַבִּי אֶלְעָזָר אֲמַרָהּ לְהָא שְׁמַעְתָּא בְּבֵי מִדְרְשָׁא, וְלָא אָמְרָהּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרֵישׁ לָקִישׁ. שָׁמַע רֵישׁ לָקִישׁ וְאִיקְּפַד, אֲמַר לֵיהּ: אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ כָּל הֵיכָא דִּכְתִיב "יָדוֹ" תַּרְתֵּי נִינְהוּ, לָמָּה לִי לְמִכְתַּב "יָדָיו" "יָדָיו"? אַקְשֵׁי לֵיהּ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע יָדָיו, "יָדָיו תְּבִיאֵינָה", "יָדָיו רַב לוֹ", "שֹׁכֵל אֶת יָדָיו", אִישְׁתִּיק. לְבָתַר דְּנַח דַּעְתֵּיהּ, אֲמַר לֵיהּ: מַאי טַעְמָא לָא תִּימָא לִי: "יָדָיו" דִּסְמִיכָה קָאָמְרִי. —בְּסִמִיכָה נַמִּי כְּתִיב: "וַיִּסְמֹךְ אֶת יָדָיו עָלָיו וַיְצַוֵּהוּ"! —סְמִיכָה דִּבְהֵמָה קָאָמְרִי.

ז "וּבְמָקוֹם שֶׁסּוֹמְכִין שׁוֹחֲטִין, תֵּכֶף לִסְמִיכָה שְׁחִיטָה". מַאי קָאָמַר? הָכִי קָאָמַר: [י]בְּמָקוֹם שֶׁסּוֹמְכִין שׁוֹחֲטִין, שֶׁתֵּכֶף לִסְמִיכָה שְׁחִיטָה.

ח משנה חוֹמֶר בְּסִמִיכָה מִבְּתְנוּפָה, וּבְתְנוּפָה מִבְּסִמִיכָה; שֶׁאֶחָד מֵנִיף לְכָל הַחֲבֵרִים, וְאֵין אֶחָד סוֹמֵךְ לְכָל הַחֲבֵרִים. חוֹמֶר בְּתְנוּפָה, שֶׁהַתְּנוּפָה נוֹהֶגֶת בְּקָרְבְּנוֹת הַיָּחִיד וּבְקָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר,

ג **תנו רבנן** [שנו חכמים] בברייתא על הכתוב "וסמך ידו על ראש העולה": הדגשה זו על **הראש** באה להוראה: דווקא על ראש הקרבן תהא ידו של הסומך, **ולא** שתהא **ידו על הצואר** (גרון הבהמה) וכן שתהא **ידו** של הסומך **על הראש** של הקרבן, **ולא** שתהא **ידו על הגביים** (גב הבהמה). וכן שתהא **ידו על הראש** של הקרבן, **ולא** שתהא **ידו על החזה** של הבהמה. ושואלים: **כל** ההוראות **הני** [הללו] **למה לי?** ומשיבים: **צריכי** [נצרכות] כולן להיאמר, **דאי כתב רחמנא חד** [שאם היתה כותבת התורה רק אחת מהם], **הייתי** אומר כי באה הוראה זו **למעוטי** [למעט] דווקא את מקום **הצואר** מכלל הסמיכה, וטעם הדבר: משום **דלא קאי בהדי** [שהצואר, הגרון אינו עומד בגובה שווה יחד] **עם ראשו** של הקרבן. **אבל גבו** של הקרבן, **דקאי להדי** [שעומד הוא ביחד] **עם ראשו אימא** [אמור] **שלא**, ואפשר לסמוך עליו כך. לכך **צריכא** [צריך] שתיאמר גם הוראה זו. **ואי אשמעינן הני תרי** [ואם הכתוב היה משמיע לנו רק את שתי ההוראות הללו], היינו אומרים כי דווקא שני מקומות אלה אינם ראויים לסמיכה בבהמה, וזאת **משום שלא איתרבי** [לא התרבו] שני איברים אלה בקרבן לענין דין **התנופה, אבל חזה דאיתרבי** [שהתרבה] **לתנופה** בקרבן (תנופת חזה ושוק), **אימא** [אמור] **שלא**, ואפשר לסמוך עליו כך. לכך **צריכא** [צריך] שתיאמר גם הוראה זו.

ד שנינו במשנה שהסמיכה צריכה להיות על ראש הבהמה, ומעתה **איבעיא להו** [נשאלה להם, לחכמי בית המדרש]: אם היתה הסמיכה על ראש הבהמה, ואולם הסומך שם **ידו על הצדדין** של ראש הקרבן, **מהו** דינו, האם עלתה לו בכך סמיכה? ומשיבים: **תא שמע** [בוא ושמע] פתרון לבעיה זו מהלכה זו **דתניא** [ששנויה בברייתא], **אבא ביראה בר' אליעזר בן יעקב אומר**: הכתוב "וסמך ידו על ראש העולה" בא להורות כי דווקא **על** גובה **ראשו** של הקרבן, **ולא** שתהא **ידו על הצדדין** של ראש הקרבן.

ה ועוד בדיני הסמיכה, **בעי** [שאל] **ר' ירמיה**: כרך הסומך **מטלית** על ידו, **מהו** הדין **שתחוץ** (שתיחשב המטלית לחציצה) בין ידו של הסומך לבין ראש הקרבן? ואומרים: **תא שמע** [בוא ושמע] פתרון לבעיה זו מברייתא, ששנינו בה: **ובלבד שלא תהא דבר חוצץ בינו לבין הזבח.**

ו ועוד שנינו במשנתנו כי הסמיכה נעשית **בהנחת שתי הידים** של הסומך על ראש הקרבן. ומבררים: **מנא הני מילי** [מנין הדברים הללו], מה מקורם בתורה? **אמר ריש לקיש**, שכן **אמר קרא** [הכתוב] בסדר עבודת יום הכיפורים **"וסמך אהרן את שתי ידו** על ראש השעיר החי והתודה עליו..." (ויקרא טז, כא), ואף שהקריאה בכתוב היא "ידיו", **כתיב** [נאמר] בו, בכתיב חסר, "ידו", וכן **כתיב** [נאמר] בו עוד המלה **"שתי"** — הרי **זה בנה** (בנין) **אב**, הנוגע להלכות אחרות, המלמד כי **בכל מקום** בתורה **שנאמר בו "ידו"** — **הרי** הכוונה **כאן** היא **לשתים, עד שיפרט לך הכתוב** ויאמר במפורש **"אחת"**. מסופר כי **אזל** [הלך] **ר' אלעזר ואמרה להא שמעתא בבי מדרשא** [את השמועה, ההלכה, הזו שאמר ריש לקיש בבית המדרש], **ולא אמרה משמיה** [משמו] של **ריש לקיש. שמע** על כך **ריש לקיש ואיקפד** [והקפיד] על שלא נמסרו הדברים בשם אומרם. ומשום שהקפיד הקשה עליו, **ואמר ליה** [לו] לר' אלעזר: **אי סלקא דעתך** [אם עולה על דעתך] לומר כי **כל היכא דכתיב** [מקום שכתוב] **בו "ידו"** — **תרתי נינהו** [שתי ידיים הן], אם כן, **למה לי למכתב** [לכתוב] בתורה **"ידיו" "ידיו"** בלשון רבים, והרי די לומר "ידו"? ונמסר כי ריש לקיש **אקשי ליה** [הקשה לו] לר' אלעזר מקומות שכתוב בהם **"ידיו"**, וכגון **"...ידיו תביאינה** את אשי ה'..." (שם ז, ל), **"...ידיו רב לו** ועזר מצריו תהיה" (דברים לג, ו), **"...שכל את ידיו** כי מנשה הבכור" (בראשית מח, יד), **אישתיק** [שתק] ר' אלעזר, שלא מצא תשובה לדבר. **לבתר דנח דעתיה** [לאחר שנחה דעתו של ריש לקיש], **אמר ליה** [לו] לר' אלעזר: **מאי טעמא לא תימא** [מה הטעם לא אמרת] **לי** בתשובה על שאלותיי, כי כלל זה ש"ידו" האמורה בתורה הכוונה היא לשתי ידיים — רק **בידיו** של אדם הנאמרים בהקשר **לסמיכה קאמרי** [אני אומר], ואילו במקום אחר רק כשנאמר "ידיו" הרי זה שתי ידיים. ולכך אין להקשות מדוע נאמר בכל עשרים וארבעה המקומות הללו "ידיו". ומקשים על תירוץ זה: והרי **בענין סמיכה נמי כתיב** [גם כן נאמר] הלשון "ידיו" ולא "ידו", כנאמר בסמיכת יהושע על ידי משה: **"ויסמוך את ידיו עליו ויצוהו..."** (במדבר כז, כג)! ומשיבים: כלל זה שכל מקום שנאמר בו "ידו" הכוונה לשתי ידיים — דווקא **בסמיכה** של **בהמה קאמרי** [אמרתי], אבל בסמיכה על האדם (דוגמת סמיכת משה על ראש יהושע) הלשון "ידו" משמעה יד אחת, ולכך הוזקק הכתוב לומר "ידיו" להורות כי היתה זו סמיכה בשתי ידיים.

ז ועוד שנינו במשנתנו כי **במקום** שבו **סומכין** על הקרבן, שם גם **שוחטין** אותו. והוסיפה המשנה ואמרה כי **תכף לסמיכה שחיטה**. ושואלים: **מאי קאמר** [מה הוא אומר] בכך שבמקום שבו סומכים שם שוחטים את הקרבן, די היה לומר כי תיכף לסמיכה על הקרבן היא שחיטתו, ומכך נבין שבמקום שבו סומכים על הקרבן שם הוא נשחט? ומסבירים: **הכי קאמר** [כך הוא אומר], כך משמעות הדברים, **במקום** שבו **סומכין** על הקרבן שם גם **שוחטין** אותו, ומדוע? משום **שתכף לסמיכה שחיטה**, ולכן אין לוקחים את הבהמה למקום אחר.

ח משנה יש **חומר** (צד חומרה) הנוהג **בסמיכה** על הקרבן **מבתנופה**, שאין נוהג בה צד זה. וכן יש צד חומרה הנוהגת **בתנופה מבסמיכה**. ומפרטים: חומרה הנוהגת בסמיכה שאינה נוהגת בתנופה: **שאם** חברו כמה אנשים לקרבן אחד — **אחד** מהם **מניף** למען **כל החברים**. ואולם **אין אחד** החברים על הקרבן **סומך לכל החברים**, אלא כל אחד צריך לסמוך לעצמו. ומצד שני, **חומר** שיש **בתנופה** ואין בסמיכה: **שהתנופה נוהגת בקרבנות היחיד** (כשלמים, שאימוריהם וחזה ושוק שלהם הריהם מונפים), **ובקרבנות הצבור** (בשני כבשי עצרת, המונפים חיים עם שתי הלחם).

מסורת הש"ס

ז. תו"כ ויקרא ג, ח.
ח. יומא לו,א. ילק"ש תורה תלו.
ט. תו"כ ויקרא טז, כא. ילק"ש תורה תקעו.
י. ברכות מב,א. ביצה כ,א. זבחים לג,א. מנחות צג,א. ירושלמי ברכות פ"א ה"א. תוספתא מנחות פ"י טז. תו"כ ויקרא א, ה. דב"ר פ"ב י. מדרש תהלים ד י. קלד ב. תנדב"א יח. ילק"ש תורה תלט. ילק"ש נ"ך תרעח. תתפג.

גרסות

בהדי בכל כתה"י: **להדי.**
איתרבי בכתי"מ: **איתרבו.**
דתניא אבא ביראה ברבי אליעזר בן יעקב אומר בכתי"מ: **דתני אבא ביריא** ויש בכתי"י: **אבא ביראה בדבי ר' אליעזר בן יעקב** ויש בכתי"י: **דתני אבא בוסאה.** וכן יש בכתי"י: **אבא מראה.**
להא שמעתא בבי בכתי"מ: **לשמעתא בי.**
לבתר דנח דעתיה יש בכתי"י: **בתר דאיתב.**
ידיו דסמיכה בכתי"מ: **ידו דסמיכה.**
שוחטין תכף לסמיכה שחיטה בכתי"מ חסרות מלים אלה.
ובתנופה מבסמיכה בכתי"מ: **בתנופה מבסמיכה חומר בתנופה.**
החברים בכתי"מ: **החוברים.**
היחיד בכתי"מ: **יחיד.**
הצבור בכתי"מ: **ציבור.**

אישים

אבא ביראה
חכם ארצישראלי זה אף גירסת שמו אינה ברורה (יעויין "גרסות"), וכן אין ברור יחסו לר' אליעזר בן יעקב (אם בנו הוא, או שהיה תנא בבית מדרשו). זו היא אמרתו היחידה המובאת בתלמודים, ונראה שנקרא שמו על שם המקום ביריה, שליד צפת.

עיונים

מטלית מהו שתחוץ שאלו אחרונים על בעיה זו: הרי בדיני החציצה נדרשים אנו לתנאים מסויימים על מנת שתיחשב זו לחציצה, וכגון שיהא הדבר רובו, שיהא מקפיד על הדבר, ואילו מטלית זו אינה אלא מיעוט ואינו מקפיד עליה! והשיבו כי כיון שנאמר בענין הסמיכה "וסמך ידו על ראש העולה", נצרכים אנו בקיומה של מצות הסמיכה שתהא זו ידו ממש, וללא כל חציצה שהיא, אף שהיא מיעוט ואינו מקפיד עליה (נתיבות הקודש).

שמע ריש לקיש ואיקפד אמר ליה אי סלקא דעתך... סיפור מעשה זה מעלה תמיהות רבות, מה טעם לא אמר ר' אלעזר את הדברים בשם ריש לקיש; מדוע הקפיד ריש לקיש על כך; ומדוע הקשה ריש לקיש על ר' אלעזר שאלות אלה, שהן למעשה שאלות גם על דבריו שלו עצמו. והסבירו אחרונים כי ר' אלעזר חידש דרשה זו בעצמו, שכל מקום שנאמר בו "ידו" הכוונה לשתי ידיים. ואולם ר' אלעזר לא התכוון לדרוש דווקא את המלה "ידו" האמורה בסמיכה, ואילו ריש לקיש התכוון בדרשתו רק למלה "ידו" האמורה בסמיכה. ומשום כך, היה לר' אלעזר להזכיר בדבריו את ריש לקיש (שפ"א). ויש אומרים שהקפיד ריש לקיש על ר' אלעזר, אם משום שהיה לר' אלעזר לומר משמו של ריש לקיש, כיון שריש לקיש קדמו בכך, ואם משום שריש לקיש כיוון בדבריו יותר מר' אלעזר (יוס"ד).

אקשי ליה עשרים וארבע ידיו המפרשים הסבירו כי אין הכוונה למספר זה במכוון, שהרי לא מצאנו בתורה עשרים וארבע פעמים לשון "ידיו" (שפ"א, מלבי"ם, הגהות ר"י בכרך). ויש שאמרו כי מספר זה, עשרים וארבע, הריהו מספר שגור בפי חכמים, לציון דברים הרבה ולא כמשמעו, וכדרך שכתבו התוס' (כ,א) לענין המספר שלוש עשרה (אור הישר). ויש שאמרו שכיוון בדבריו ורמז למה שאמרו חכמים כי תלמיד חכם צריך להיות בקי בעשרים וארבעה ספרים שבמקרא (עין יעקב ב"מ שם). ויש שאמרו כי אכן נהג ריש לקיש להקשות עשרים וארבע קושיות על דברים ששמע, שכן על עשרים וארבע שאלות אלה תבואנה עשרים וארבע תשובות, ונמצא בכללן (עם ההלכה עצמה) ארבעים ותשעה דברי תורה, שהם כנגד ארבעים ותשע פנים שיש בתורה (מהרש"א שם).

אכן יש מהאחרונים שאמנם הראו עשרים וארבע פעמים של המלה "ידיו" האמורה בתורה: עשר פעמים "ידיו", אחת עשרה פעמים "ידיהם" (והיה יכול הכתוב לומר "ידם"), ובסמיכות "וידיו לא שטף במים" (ויקרא טו, יא), "תמכו בידיו" (שמות יז, יב), "וישלך מִיָּדָו" (שם לב, יט. והגם שזה האחרון איננו מלא, אך לא נאמר בו "מִיָּדוֹ" אלא מִיָּדָו" בלשון רבים) (ר' משה בצלאל, בן השפ"א).

שאחד מניף לכל החברים חקרו אחרונים במשמעותה של הלכה זו: האם האחד שמניף הריהו כשליחם של כל החברים, והריהו מוציא את כולם במעשהו, וכולם קיימו מצות תנופה על ידו. או שכל עיקרה של המצוה הוא שהקרבן יונף על ידי אדם אחד, ואין המצוה מוטלת על כל החברים, ונמצא שרק המניף הוא שקיים את מצות ההנפה (נתיבות הקודש). והוסיפו והסבירו כי דיון זה נובע מהשאלה לחקירה דומה שחקרו אחרונים במצות הסמיכה, אם היא חובה המוטלת על הקרבן או על האדם (איזהו מקומן), ויש שקבעו, וללא ספק, כי התנופה הריהי חובת הקרבן, ולא חובת האדם (חזו"י).

שפע למד את עמי www.hashefa.co.il © כל הזכויות שמורות. להסדרת אישור שימוש בתכנים נא לפנות לדוא"ל info@hashefa.com